

**ИСТОРИЯ КАФЕДРЫ ГОСПИТАЛЬНОЙ ТЕРАПИИ,
КЛИНИЧЕСКОЙ ФАРМАКОЛОГИИ И
ПРОФЕСИОНАЛЬНЫХ БОЛЕЗНЕЙ БУКОВИНСКОЙ
ГОСУДАРСТВЕННОЙ МЕДИЦИНСКОЙ
АКАДЕМИИ**

*М. Ю. Коломоец, С. Г. Федорук, А. И. Федив,
Т. Я. Чурсина, В. С. Гайдичук*

Резюме. В статье освещены основные этапы становления и развития кафедры госпитальной терапии, клинической фармакологии и профессиональных болезней Буковинской государственной медицинской академии; данные относительно подготовки научно-педагогических и медицинских кадров; наиболее важные достижения в организации и методическом обеспечении педагогического процесса, внедрении новых эффективных технологий обучения и контроля, в разработке новых государственных стандартов образования, структуры содержания и банка тестовых заданий лицензионных экзаменов «Крок-2» и «Крок-3». Показано роль кафедры в начинании и осуществлении последилового образования врачей. Подается информация о научных достижениях кафедры, выполненные плановые и диссертационные работы, о работе студенческого научного кружка, а также характеристика ее материально-технической и клинической базы за весь период существования.

Ключевые слова: Буковинская государственная медицинская академия, госпитальная терапия, история, кафедра, педагогический процесс, научные достижения, лечебная работа.

**THE HISTORY OF THE DEPARTMENT OF CLINICAL
THERAPY, CLINICAL PHARMACOLOGY AND
OCCUPATIONAL DISEASES OF BUKOVINIAN STATE
MEDICAL ACADEMY**

*M. Yu. Kolomoets, S. H. Fedoruk, O. I. Fediv,
T. Ya. Chursina, V. S. Haidichuk*

Abstract. The article gives an account of the principle stages of the formation and development of the department of Clinical Therapy, Clinical Pharmacology and Occupational diseases of Bukovinian State Medical Academy; of the information dealing with the training of the scientific, pedagogical and medical personnel; of the most essential achievements in the organization and methodical provision of the education process, in the production of new effective technologies of education and control, in the development of new state standards of education, the pattern of the content and the data bank of licensure examinations of "Step-2", "Step-3". The role of the department in initiating and implementing post-graduate doctor's education is shown. The information about the scientific achievements of the department, completed planned dissertation researches, activity of the student's scientific society as well as a characteristic of the material-technical and clinical base over the whole period of its existence is presented.

Key words: Bukovinian State Medical Academy, clinical therapy, history, department, educational process, scientific achievements.

Bukovinian State Medical Academy (Chernivtsi)

Clin. and experim. pathol. 2003.- Vol.2, №2. - P.74-78.

Надійшла до редакції 16.09.2003

УДК 616.8(091)

**В. М. Пашковський
В. К. Чернецький
І. П. Дищук**

Буковинська державна медична
академія м. Чернівці

**ДО ІСТОРІЇ КАФЕДРИ НЕРВОВИХ
ХВОРОБ, ПСИХІАТРІЇ ТА МЕДИЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ ІМ. С. М. САВЕНКА**

Ключові слова: історія, кафедра,
педагогічний процес, наукові
дослідження, лікувальна робота.

Резюме. В статті висвітлені сторінки історії та сучасного
життя кафедри нервових хвороб, психіатрії та медичної
психології ім. С. М. Савенка. Представлені основні наукові,
лікувальні та педагогічні здобутки кафедри за весь час її існування.

Відкриття в жовтні 1944 року Чернівецького державного медичного інституту (нині — Буковинська державна медична академія — БДМА) на базі другого Київського медичного інституту у місті Чернівці — центрі європейської культури і свободолюбних традицій, які органічно врівноважувались з традиційним місцевим колоритом, стало великою подією в історії Буковинського краю.

В організації і становленні медичного інституту велику роль відіграли видатні вчені із центральних наукових і вищих навчальних медичних закладів Києва, Харкова, Одеси та інших міст Радянського Союзу. Не дивлячись на прикросці життя, вони активно включилися в організацію і становлення Чернівецького медичного інституту. Були створені теоретичні та клінічні кафедри, науково-дослідні лабораторії та інші підрозділи інституту.

Кафедра нервових хвороб та кафедра психіатрії засновані у 1945 році і кожна функціонувала окремо до 1978 року. Наприкінці 1978 року відбулося об'єднання цих кафедр в одну — кафедру нервових хвороб та психіатрії, а з відкриттям медико-психологічного факультету кафедра з 2001 р. отримала назву — кафедра нервових хвороб, психіатрії та медичної психології ім. С. М. Савенка.

Кафедра нервових хвороб

Засновником кафедри був доктор медичних наук, професор Сергій Миколайович Савенко, відомий в Україні і за її межами вчений, педагог, клініцист і нейрогістонатоморфолог, учень відомих вчених — клініциста невропатолога, академіка Бориса Микитовича Маньковського і нейрогістоморфолога Леоніда Йосиповича Смірнова. Впродовж 28 років (квітень 1945 р. — вересень 1973 р.) він очолював кафедру, а з 1973 року і до останніх років свого життя (15 серпня 1976 року) був науковим консультантом кафедри. Завдяки копійчій роботі професора С. М. Савенка вже у червні 1945 року була відкрита кафедра і клініка нервових хвороб на базі Чернівецької обласної психіатричної лікарні, у складі якої, крім навчальних аудиторій, створені біохімічна, електрофізіологічна, нейропатогістологічна лабораторії. Першими викладачами кафедри були доцент Д. І. Еренкранц (з Одеси), асистенти: Ю. Г. Рузінова (з Києва), Д. М. Епельман, Л. М. Фельдман (з Одеси). З 1951 р. по 1955 р. доцентом кафедри працював М. Б. Маньковський (тоді — директор Чернівецького медичного інституту).

Наукова робота співробітників кафедри під керівництвом професора С. М. Савенка була різноманітною за напрямком і відзначалася глибиною наукового пошуку. Вивчалася клініка і нейропатогістологія пухлин ЦНС. С. М. Савенко вперше описав клінічні варіанти кліщового енцефаліту і невропатологію геморагічної гарячки, які спостерігалися у гірських районах Чернівецької області. Вивчена патологія нервової системи при висипному (Д. М. Епельман) та поворотному тифах (Д. І. Еренкранц), клініка і нейропатогістологія гострої прогресуючої форми поліомієліту (Ю. Г. Рузінова).

Професор С. М. Савенко описав маловідомі форми неспецифічного ураження спинного мозку при туберкульозі — некротичний мієліт та гострий туберкульозний менінгомієліт. Співробітники кафедри вивчали мезенхімальні та паренхіматозні форми нейросифілісу (М. Г. Тарарієв, Р. С. Зільберштейн). Підсумком наукових досліджень кафедри з питань нейроінфекцій стали:

збірник наукових праць кафедри «Острые и хронические нейроинфекции» (1957) та «Вirusные энцефалиты» (1959).

З 1950 року на кафедрі започатковано навчання в клінічній ординатурі. Першими клінічними ординаторами стали випускники Чернівецького медичного інституту І. К. Владковський, М. Г. Тарарієв, Л. С. Алеєв, Г. Ф. Колесников, Ю. Г. Прасол, які активно включилися в наукову роботу і згодом захистили кандидатські та докторські дисертації. Під керівництвом С. М. Савенка вивчалися клініка, патогенез, патоморфологія розсіяного склерозу, функціональний стан печінки при ньому (А. С. Алеєв), розсіяного енцефаломієліту (Ю. Г. Рузінова), його висхідних форм (Г. Ф. Колесников), підгострого лейкоенцефаліту (М. Г. Тарарієв). Доведена патогенетична єдність дифузного періаксіального енцефаліту Шільдера, концентричного склерозу Балло та розсіяного склерозу. Підсумком роботи з дослідження демієлінізуючих захворювань стала монографія С. М. Савенка «Рассеянный склероз и диффузный периаксиальный энцефалит» (1966).

Впродовж десятиліть під керівництвом С. М. Савенка на кафедрі вивчали судинну патологію головного мозку, зокрема патогенез геморагічних та ішемічних інсультів, минулих розладів мозкового кровообігу. У докторській дисертації І. К. Владковського розкрито патогенез деяких нервових і ендокринних розладів при цереброкордіальній формі гіпертонічної хвороби, доведена роль ретикуло-гіпоталамо-лімбічного комплексу у регуляції обмінно-ендокринних процесів, загального і мозкового кровообігу.

У кандидатських дисертаціях, які присвячені судинній патології головного мозку, висвітлені різні ланки патогенезу порушень мозкового кровообігу. Описана рання неврологічна симптоматика гіпертонічної хвороби і деякі питання патогенезу гіпертонічного інсульту (І. К. Владковський, 1957). Вивчені клініко-ангіографічні паралелі при церебральному атеросклерозі (В. І. Курик, 1964), патофізіологія паркінсонізму (Ю. Г. Прасол, 1965). При порушенні мозкового кровообігу досліджені окисно-відновні процеси (М. І. Лобода, 1967), біотоки сітківки та ретинальний тиск (І. О. Воронов, 1969), функціональний стан кори наднирників (А. О. Рухманов, 1968), стан коагуляції і антикоагуляції крові (В. М. Паляниця, 1970), аутоімунні фактори (Е. М. Полієнко, 1971), вміст мікроелементів і активність церулоплазміну (І. Я. Кричун, 1972), церебральна і периферична гемодинаміка (Н. Ф. Ізовіт, 1972), вміст серотоніну (Н. Є. Уліс,

1972), амінокислотний спектр крові й активність амінотрансфераз (І. П. Дишук, 1973).

Під керівництвом професора С. М. Савенка виконано 4 докторські і 26 кандидатських дисертацій. Його учні працювали і працюють на створеній ним кафедрі (доценти М. Г. Тарарієв, Ю. Г. Прасол, І. П. Дишук, асистенти — В. І. Курик, В. М. Паляниця, І. Я. Кричун) та на інших кафедрах академії (професор І. К. Владковський — кафедра кардіології та функціональної діагностики, М. І. Лобода — кафедра пропедевтики внутрішніх хвороб, О. М. Клименко — кафедра факультетської хірургії, а також за межами України (А. О. Рухманов, Е. М. Полієнко та інші).

Про високу оцінку наукової діяльності кафедри й особистого внеску професора С. М. Савенка у розвиток неврологічної науки свідчить проведення виїзної наукової сесії Інституту неврології АМН СРСР у м. Чернівці (1968), присвяченої актуальним питанням судинної патології головного мозку.

З нагоди 50-річчя Чернівецького медичного інституту портрет С. М. Савенка занесено до галереї фундаторів наукових шкіл академії, засновано щорічну студентську стипендію ім. С. М. Савенка, а кафедрі, яку він заснував, присвоєно його ім'я.

З вересня 1973 року кафедру нервових хвороб очолив доктор медичних наук, професор Петро Власович Волошин, відомий сьогодні в Україні та за її межами вчений, талановитий клініцист, педагог, вихователь великого загону науковців-невропатологів, організатор неврологічної і психіатричної служби в Україні, директор Інституту неврології, психіатрії та наркології АМН України. Професор П. В. Волошин продовжував наукові традиції кафедри. Удосконалюючи електрофізіологічні, біохімічні та інші параклінічні методи дослідження, він обґрунтував їх діагностичну і наукову цінність при вивченні неврологічних захворювань. Більшість його праць були присвячені вивченню патогенезу судинної патології головного мозку. Під його керівництвом продовжувалися наукові дослідження обміну речовин у хворих з порушенням мозкового кровообігу. Вивчався вуглеводний обмін (В. Г. Деркач, 1983).

Професор П. В. Волошин впродовж 1974–1977 р. р. працював за сумісництвом деканом і проректором з наукової роботи Чернівецького медичного інституту. Особливу увагу він приділяв удосконаленню навчального процесу, організації і проведенню науково-дослідної роботи в інституті. В цей час на кафедрі працювали доцент Ю. Г. Прасол, асистенти — В. М. Паляниця,

І. Я. Кричун, В. С. Животашук. У 1977 році професор П. В. Волошин очолив Інститут неврології, психіатрії та наркології АМН України (м. Харків).

З 1977 р. по 1978 р. обов'язки завідувача кафедри нервових хвороб виконував доцент Ю. Г. Прасол.

Кафедра психіатрії

Засновником кафедри психіатрії і її першим завідувачем була доктор медичних наук, професор Ніна Павлівна Татаренко (1945–1951), учениця академіка В. П. Протопопова, відомий вчений, клініцист, педагог, організатор психіатричної служби. У 1947 році Н. П. Татаренко захистила докторську дисертацію на тему: «К психопатологии фантомных явлений у свежеемпутированных». За керівництва професора Н. П. Татаренко розроблялися такі наукові напрямки: дослідження патофізіологічних механізмів у розвитку психопатологічних явищ при ендогенних, екзогенних, інволюційних та старечих психозах. Наукові дослідження професора Н. П. Татаренко за час її завідування кафедрою викладені у 48 друкованих наукових працях, у тому числі в монографії «К психопатологии и патофизиологии фантома свежеемпутированных» (1952).

Першими асистентами кафедри психіатрії були кандидати медичних наук Н. М. Зотіна, Є. Г. Дайн, М. Й. Клейман, які до цього працювали асистентами вищих навчальних медичних закладів м. Харкова.

У 1951 році професор Н. П. Татаренко обрана завідувачем кафедри психіатрії Харківського медичного інституту.

У 1951 і 1952 роках для читання лекцій запрошувалися доцент І. А. Мізрухін (м. Київ) та доцент В. П. Шпак (м. Донецьк).

Першим клінічним ординатором кафедри психіатрії у 1951 році стає випускниця Чернівецького медичного інституту Касько Ганна Пилипівна.

У 1953 році на посаду завідувача кафедри психіатрії Чернівецького медичного інституту обирається доктор медичних наук, професор Георгій Юрійович Маліс (1953–1961), який мав подвійну освіту (у 1925 році закінчив психологічне відділення педагогічного інституту у м. Ленінграді, а у 1936 році — Ленінградський медичний інститут ім. І. П. Павлова), учень академіка В. П. Осипова. У 1949 році Ю. Г. Маліс захистив докторську дисертацію на тему: «К патогенезу шизофрении». Наукові дослідження співробітників кафедри були спрямовані на вивчення етіології і патогенезу шизофренії. На

думку професора Г. Ю. Маліса успіхи у вивченні цього питання можливі лише при комплексному підході. Під керівництвом Г. Ю. Маліса проводилися спільні наукові дослідження з кафедрами мікробіології, патофізіології, біохімії, вірусологічною лабораторією міської СЕС. При кафедрі організується імунологічна і вірусологічна лабораторії. Вивчається стан імунологічної реактивності хворих на шизофренію (Г. Ю. Маліс, І. І. Рибас, М. А. Авербух, Г. А. Троян, Н. Ф. Чубінець, Г. П. Касько). Досліджується стан кісткового мозку (П. І. Любовська, С. З. Рахленко). Застосовується методика мічених атомів (Є. С. Ніколенко, П. Я. Сивер). Велика робота проводиться по вивченню впливу сироватки крові хворих на шизофренію на культуру тканин ембріонів (Г. П. Касько, Л. Н. Колпакова). Вивчалися зміни міжклітинних мембран, гемопоєз у хворих на шизофренію. Наукові роботи співробітників кафедри доповідаються на конференціях, з'їздах. Встановлюються наукові контакти з вченими Росії (Л. А. Зільбер, В. М. Морозов, А. В. Снежневський, О. В. Кербиков, А. С. Чистович), Італії, Франції, Німеччини, Канади, Болгарії. Підсумком наукових досліджень під керівництвом професора Г. Ю. Маліса стала його монографія «К етиологии шизофрении» (1959). У 1961 році ця монографія з доповненнями вийшла з друку у Нью-Йорку («Research on etiology of schizophrenia», New York, 1961).

Ім'я професора Г. Ю. Маліса увійшло в історію світової психіатрії, як автора інфекційно-токсичної (вірусної) природи шизофренії. Професор Г. Ю. Маліс був досвідченим педагогом, талановитим науковцем, здібним організатором, висококваліфікованим лікарем-психіатром. Його науковий доробок досить різноманітний і вагомий. Це наукові праці не тільки з психіатрії, але й із загальної психології, вікової психології, кримінальної і судової психології та психіатрії, військової психології. Під керівництвом професора Г. Ю. Маліса виконали кандидатські дисертації лікарі-психіатри Г. П. Касько («Переливание крови в терапии нейропсихических расстройств астенической природы», 1959), Х. В. Фінкельштейн («Клиника, лечение и профилактика послеродовых психозов», 1966). Асистентами кафедри психіатрії працювали кандидати медичних наук М. Й. Клейман, Г. П. Касько.

Г. Ю. Маліс був першим науковим керівником студентського наукового товариства. За його редакцією вийшли з друку кілька збірників студентських наукових праць, майбутніх професорів, доцентів (А. Т. Філатов, Д. Д. Зербіно, Г. Т. Писько, О. М. Синчук, О. Д. Юхимець, К. С. Тітенко та ін.).

У 1962–1963 роках для читання лекцій студентам був запрошений професор І. А. Мізрухін (м. Вінниця). Впродовж 1963/1964 навчального року кафедру очолював доцент Б. В. Шаров. Асистентом кафедри, після закінчення аспірантури при кафедрі нервових хвороб у 1963 році, призначено кандидата медичних наук В. І. Курика.

У 1965/1966 навчальному році у зв'язку зі зміною навчального плану викладання психіатрії не передбачалося і кафедра психіатрії реорганізована в курс, який був приєднаний до кафедри нервових хвороб (завідувач — професор С. М. Савенко).

У 1968 році функціонування кафедри психіатрії поновлено і на посаду завідувача обирається доцент Юрій Андрійович Антропов (1968–1979 р. р.), який до цього працював на кафедрі психіатрії Луганського медичного інституту. У 1970 році Ю. А. Антропов захищає докторську дисертацію на тему: «Парафрениа и парафрениальные синдромы», в якій розкрив клініко-патофізіологічну суть такого складного і до деякої міри спірного, з точки зору класифікації, захворювання. У 1973 році Ю. А. Антропову присвоєно звання професора. Під керівництвом професора Ю. А. Антропова на кафедрі продовжується вивчення патофізіології вищої нервової діяльності при психічних розладах судинного генезу, інфекційних та епілептичних психозах. Вивчалася типологія особистості і клінічні прояви психічних захворювань. Науковий доробок професора Ю. А. Антропова за час завідування кафедрою складає понад 70 друкованих праць, в тому числі монографія «Догляд за хворими у психіатричному стаціонарі» (1980). В цей час викладачами курсу психіатрії працювали кандидати медичних наук Г. П. Касько, В. І. Курик, а з 1972 року — І. П. Дишук, який закінчив аспірантуру при кафедрі нервових хвороб. З 1977 по 1980 рік І. П. Дишук перебував у закордонному відрядженні в Алжирській народній демократичній республіці, де займав посаду завідувача клініки психіатрії медичного факультету м. Оран. Він проводив педагогічну та лікувальну роботу, готував науково-педагогічні кадри. Наприкінці 1975 року Г. П. Касько переходить на посаду лікаря-консультанта психіатричної лікарні і її місце займає доцент В. М. Підкаміньний, який працював у Запорізькому медичному інституті.

У 1978 році відбулося об'єднання кафедри нервових хвороб з кафедрою психіатрії в кафедру нервових хвороб та психіатрії, яку очолював до 1979 року професор Юрій Андрійович Антропов. З 1979 по 1981 рік обов'язки завідувача кафедри

нервових хвороб та психіатрії послідовно виконували доценти В. М. Підкаміний та Ю. Г. Прасол.

Кафедра нервових хвороб і психіатрії

З 1981р. по 1992 кафедру нервових хвороб та психіатрії з курсом нейрохірургії очолював доктор медичних наук, професор Василь Кирилович Чернецький, який з 1992 р. виконував обов'язки зав. курсом нервових хвороб (до 1998 р.), професора кафедри. Цей період роботи професора В. К. Чернецького ознаменований активізацією наукових досліджень і навчально-методичної роботи та їх широкою публікацією. На кафедрі працювали: невропатологи — доцент Ю. Г. Прасол, доцент Д. В. Куліков (нейрохірург), асистенти І. Я. Кричун, В. М. Паляниця, психіатри — доценти І. П. Дишук, В. М. Підкаміний, асистент В. І. Курик, ст. лаборант Ф. Е. Майданик.

Професор В. К. Чернецький як представник провідної в Україні Харківської наукової школи невропатологів та учень видатного вченого професора Л. Б. Литвака і нейроморфолога професора Х. Н. Зильберштейн, наполегливо об'єднував зусилля колективу кафедри на удосконалення наукових досліджень та покращання навчально-методичної та лікувально-діагностичної роботи. Основним напрямком наукових досліджень В. К. Чернецького (1960–71р.р.) було глибоке вивчення клініки, діагностики та патоморфології (гістотопографічні дослідження) первинного та вторинного ураження базальних вузлів при пухлинах головного мозку, яке лягло в основу кандидатської (1963) та докторської дисертації (1979).

З 1971р. по 1998р. професор В. К. Чернецький був керівником та виконавцем 8-ми наукових комплексних тем з різних проблем судинної патології мозку (4 з них в БДМА).

Комплексні клініко — біохімічні, електрофізіологічні та експериментальні (на тваринах) дослідження базувалися на теоретичній основі вивчення стану компенсаторно-приспосувальних можливостей (КПМ), які визначили наступні наукові напрямки:

— розробка клініко-діагностичних критеріїв реабілітації рухових порушень при мозкових інсультах, яка представлена в монографії.

— вивчення клінічних, параклінічних критеріїв діагностики різних стадій хронічної недостатності мозкового кровообігу (ХНМК) та ішемічних інсультів з розробкою стандартизованих принципів поетапного лікування та реабілітації при мозкових інсультах в містах і сільській місцевості (В. К. Чернецький та співавт. — метод-рекомендації та інформаційні листи, 1982, 1990, 1993, 1997.);

— вивчення системи прогнозування мозкових інсультів і на її основі розробка автоматизованого скринінгу по виявленню цереброваскулярної патології серед населення з метою удосконалення первинної і вторинної профілактики (Ц. В. Ясинський, В. К. Чернецький — метод-рекомендації, 1986, 1993);

— розробка принципів поетапної діагностики (превентивної) задовго до клінічної маніфестації церебральної недостатності (В. К. Чернецький, В. М. Пашковський, Г. І. Мардар та ін., 1999, 2000, 2001, 2002).

Професором В. К. Чернецьким з участі співробітників кафедри (І. Я. Кричун, В. М. Паляниця, Ю. Г. Прасол та ін.) велику увагу приділено навчально-методичній роботі (видано понад 30 посібників, методвказівок та ін.), що сприяло покращанню підготовки студентів та лікарів-інтернів.

Професор В. К. Чернецький автор 230 наукових робіт, у тому числі трьох монографій, 68 статей, 35 навчальних посібників (9), метод-рекомендацій (7), методвказівок (10), інформаційних листів (9) та одного винаходу. Підготовлено 2 кандидатські дисертації (Н. В. Васильєва, І. І. Кричун, 2000), 12 клінікоординаторів і аспірантів, 137 лікарів-інтернів. У виконанні наукових досліджень і публікацій брали участь 95 наукових співробітників БДМА та інших наукових закладів України, зокрема професори Г. І. Мардар, Г. І. Кокошук, Ц. В. Ясинський, І. К. Владковський, чл. кор. АН БРСР Г. І. Сидоренко, А. Ю. Руденко, А. С. Точилівський та ін., а також клінікоординатори Р. М. Думан, В. Л. Кісілюк, В. Д. Березинський, О. В. Мартишко, І. Г. Савчина та ін., 8 лікарів-інтернів, 2 магістра, 18 студентів, та 30 практичних лікарів (І. К. Дикусарова, І. Д. Кліміна, О. Д. Хоменко, І. Л. Сидорова, З. А. Мудрик, В. Л. Кісілюк, О. В. Мартишко, Л. Б. Мельничук та ін.). Впроваджено в практику 10 методів діагностики та 36 лікування, у тому числі за матеріалами семи метод-рекомендацій та десяти інформаційних листів.

Професор В. К. Чернецький теоретично обґрунтував впровадження в широку практику наступні методи:

— різні варіанти рефлексотерапії (корпоральної, аурикулярної, краніальної та ін.) в поєднанні з електричним та медикаментозною корекцією для лікування ХНМК, ішемічних інсультів та початкових порушень мозкового кровообігу (В. М. Паляниця, В. К. Чернецький та ін.);

— методи м'якої мануальної терапії з клінічним аналізом варіантів ускладнень (В. К. Чернецький, О. Д. Хоменко, В. М. Пашковський);

— методи гірудотерапії (рефлекторної та аспіраційної) при ХНМК, ішемічних інсультах, радикулітах та ін. (В. К. Чернецький, В. М. Папковський, О. Д. Хоменко, І. Я. Кричун);

— принципи поетапного знеболювання при гострих і хронічних больових синдромах різного генезу з врахуванням впливу на ноци- та антиноцицептивні системи (В. К. Чернецький, В. М. Папковський, О. Д. Хоменко, В. М. Паляниця та ін.)

Починаючи з 1981 року формується об'єднаний загальний науковий напрямок (комплексні теми) з оновленням бази дослідження (лабораторії біохімії, електрофізіології, рефлексотерапії та ін.). За ініціативи професора В. К. Чернецького була створена плідна творча співдружність з кафедрами гістології (Г. І. Мардар, Г. І. Кокошук), соціальної гігієни та організації охорони здоров'я (Ц. В. Ясинський), медичної хімії (І. Ф. Мещишен) БДМА, кафедрою географії ЧДУ, Інститутом неврології АМН СРСР (до 1991р.), Білоруським НДІ кардіології (чл.-кор. АН. БРСР Г. І. Сидоренко та ін.), Харківським НДІ неврології та психіатрії, НДІ нейрохірургії (Київ).

Комплексне вивчення клініки, діагностики, лікування та реабілітації

ХНМК та ішемічних інсультів при церебральному атеросклерозі (ЦА) та гіпертонічній хворобі (ГХ) базувалося на фундаментальній теоретичній основі визначення стану КПМ та стану венозного і колатерального кровообігу (ВКК) за умов дозованих різноманітних функціональних навантажень при неврологічних, електрофізіологічних (ЕЕГ, РЕГ, ЕхоЕЕГ, ЕКГ), гістохімічних дослідженнях в клініці та експерименті з використанням ультраелектро-номікроскопії (зміни вмісту інсуліну та катехоламінів в еритроцитах після навантажень — глюкоза 50 г, інсулін 5 од, резерпін та ін.) та змін вмісту глюкози та імунореактивного інсуліну (ІРІ) в крові залежно від стадії ХНМК, гострого та відновного періодів ішемічних інсультів (фрагмент докторської дисертації Г. І. Мардар). У частини хворих проводились дослідження регіонального мозкового кровообігу (РМК) за методом водневого кліренсу (інтракаротидне введення радіоіндикатора Xe^{133} — апарат Ксенон-2), місцевої судинної реактивності (МСР) з допомогою гіперкапічного навантаження після фонового запису РМК, а також серійної ангиографії судин головного мозку (Д. В. Куліков). Досліджувалась ефективність послідовного використання електросну, корпоральної, аурикулярної та краніальної рефлексотерапії в регуляції механізмів компенсації та

адаптації при різних стадіях ХПМК та ішемічних інсультів у відновні періоди (В. М. Паляниця).

Поряд з цим проводились епідеміологічні та клінічні дослідження серед населення (350000 осіб окремих регіонів Буковини) з розробкою системи прогнозування мозкових інсультів для удосконалення їх первинної профілактики з урахуванням медико-географічних, геліофізичних та кліматичних факторів (фрагмент докторської дисертація Ц. В. Ясинського).

При вивченні (1981—1985 р. р.) реабілітації рухових порушень у постінсультних хворих в різні відновні періоди встановлено у 43,8 % із них поєднання геміпарезу з складними змінами моторики, пов'язаними з ураженнями дублюючих моторних та сенсорних систем (лобних, тім'яних, скроневих та ін.), у 68,4 % — з гомолатеральними порушеннями моторики, м'язового тонуусу та чутливості (В. К. Чернецький). Визначена залежність темпу та ступеню відновлення рухових функцій не тільки від глибини пошкодження пірамідних шляхів на стороні вогнища та втягнення їх на протилежній, а й від стану ВКК (включення колатерального кровообігу за рахунок передньої та задньої сполучних артерій протилежної гемісфери мозку та ін.), наявності у 38 % хворих прихованого діабету та нерідко малооборотних або необоротних метаболічних процесів (зміни вмісту ВІ, КА, ІРІ, глюкози та ін.), суб- або декомпенсованих змін динаміки РЕГ (наростання венозного застою у 89 % хворих) та ЕЕГ. Цим і визначалась ефективність розробленого методу послідовної та поетапної реабілітації (автори: В. К. Чернецький, І. Я. Кричун, Д. В. Куліков, Ю. Г. Прасол, В. М. Паляниця). За результатами цих досліджень опублікована монографія «Мозковий інсульт: реабілітація рухових порушень», інформаційний лист та 25 наукових робіт.

В наступні етапи (1986 — 1998 р. р.) співробітниками кафедри (І. Я. Кричун, Д. В. Куліков, Ю. Г. Прасол, В. М. Паляниця, І. П. Дишук, В. М. Підкамінний, В. І. Курик та ін.) під керівництвом В. К. Чернецького тривало комплексне вивчення ХНМК при ЦА та ГХ. Вперше розроблена система прогнозування мозкових інсультів (на базі математичної моделі) і на цій основі автоматизований скринінг для виявлення судинних захворювань мозку серед населення з використанням ЕОМ, а також чотири типи медичної погоди, що знайшло своє відображення у двох методичних рекомендаціях (Ц. В. Ясинський, В. К. Чернецький та співавт., 1986, 1993) та 20 публікаціях. На підставі вивчення стану КПМ за умов функціональних навантажень визначено клініко-діагностичні критерії (РЕГ, ЕЕГ, гісто-

хімічні та ін.) з врахуванням наростаючого венозного застою в мозку (у 90 % хворих) та розроблено уніфіковані неврологічні, реоенцефалографічні, електроенцефалографічні, гістохімічні (зміни вмісту ВІ, КА, ІРІ, глюкози, індекс співвідношення інсуліну — КА та ін.), ангиографічні (стан ВКК та ін.) показники при різних стадіях ХНМК і ішемічних інсультах та принципи поетапного лікування і реабілітації в містах і сільській місцевості, які відображені в методичних рекомендаціях (В. К. Чернецький, І. П. Дишук, І. Я. Кричун, Д. В. Куліков, В. М. Паляниця, Ю. Г. Прасол та ін., 1988, 1993, 1997), а також методи послідовного та поетапного використання електросну, корпоральної, аурикулярної та краніальної акупунктури в лікуванні цієї патології (В. М. Паляниця, В. К. Чернецький), які опубліковані в 45 наукових роботах, монографії та трьох інформаційних листах. Продовженням цього напрямку досліджень стала захищена кандидатська дисертація І. І. Кричуна (2000). Розроблена мембрано-стабілізуюча терапія в комплексному лікуванні гострих та хронічних порушень мозкового кровообігу (стабілізація вмісту інсуліну та катехоламінів в еритроцитах — інформаційний лист — В. К. Чернецький, Г. І. Мардар, І. І. Кричун, 2001). За участі співавторів кафедри медичної хімії БДМА проведено клініко-біохімічні дослідження (зміни ПОЛ в динаміці) при дисциркуляторній енцефалопатії (кандидатська дисертація Н. В. Васильєвої, 2000).

На відміну від традиційної постановки клінічного діагнозу в маніфестній фазі мозкових інсультів, нами вперше використані прогностичні параметри як діагностичні та цілий ряд функціональних порушень, прихованих неврологічних і параклінічних симптомів за умов моделювання функціональних навантажень з урахуванням стану КПМ, що дало можливість обґрунтувати принципи поетапної діагностики як основи подальшого розвитку клінічної неврології:

— превентивна (або упереджувальна) діагностика з використанням прогностичних показників, у тому числі факторів ризику вірогідного розвитку мозкового інсульту (Ц. В. Ясинський, В. К. Чернецький);

— превентивна (або функціональна) діагностика прихованої цереброваскулярної недостатності задовго до клінічної маніфестації з урахуванням функціональних церебральних порушень (судинні пароксизми та ін.), розладів в психоемоційній сфері та прихованих гормональних дисфункцій;

— превентивна діагностика передінсультних станів, які нами виявлені у 65 % післяінсультних

хворих (В. К. Чернецький, 2001), що висвітлено в наших роботах (В. К. Чернецький, В. М. Пашковський, Г. І. Мардар, 2000, 2001, 2002).

У серпні 1992 року на посаду завідувача кафедри нервових хвороб та психіатрії обрано кандидата медичних наук, доцента Івана Петровича Дишука, випускника Чернівецького медичного інституту. В колектив кафедри влилися молоді викладачі (В. Г. Деркач, Р. І. Рудницький, С. М. Русіна, І. І. Кричун, Н. В. Васильєва.)

Співробітники кафедри психіатри під керівництвом професора В. К. Чернецького продовжували вивчати стан КПМ при ХНМК. Розроблено клінічні, електрофізіологічні, біохімічні та психологічні критерії діагностики ХНМК у хворих на алкоголізм з відповідною корекцією лікування.

І. П. Дишук автор більше 100 наукових та науково-методичних праць, в тому числі «Короткого тлумачного словника психіатричних термінів» (1993), методичних рекомендацій «Загальна психопатологія» (1996) у співавторстві з В. Г. Деркачем та В. І. Куриком, навчальних посібників «Клінічні задачі з психіатрії» (2000) у співавторстві з В. Г. Деркачем і В. І. Куриком та «Невідкладна допомога в психіатрії» (І. П. Дишук, В. Г. Деркач, Р. І. Рудницький, В. І. Курик, С. М. Русіна, 2002). І. П. Дишук є співавтором першого підручника «Психіатрія» (2002) для студентів вищих медичних навчальних закладів.

У зв'язку з відкриттям в академії медико-психологічного факультету І. П. Дишук брав активну участь у підготовці концепції зі спеціальності 7.110110 — «Медична психологія», освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціаліста лікаря-психолога та галузевої навчальної програми з «Основ медичної психології» та «Патопсихології» для студентів медико-психологічних факультетів.

Доцент В. Г. Деркач підготував і надрукував монографію «Екопатологія цереброваскулярних розладів у регіоні Північної Буковини» (2002), а доцент Р. І. Рудницький — «Практикум з психотерапії» (2001) та державну програму для студентів медико-психологічного факультету. Виконується дві кандидатські дисертації (Г. І. Лазук-Бендас, К. І. Дишук), одна — захищена (С. М. Русіна, 2000 р.)

У 1998 році кафедру нервових хвороб, психіатрії та медичної психології очолив доктор медичних наук, професор Валерій Мелетійович Пашковський, випускник Чернівецького медичного інституту. У 1997 році він закінчив трирічну докторантуру при Харківському інституті удосконалення лікарів, де захистив док-

торську дисертацію на тему: «Мозкові інсульти (профілактика диференційна діагностика, лікування та реабілітація)».

Завдяки підтримці ректора академії чл. — кор. АПН України, професора В. П. Пішака та організаторським здібностям і невтомній енергії професора В. М. Пашковського проведена велика робота з реконструкції і ремонту приміщення кафедри та забезпеченням новими сучасними апаратами для наукових досліджень і проведення педагогічного процесу. Створено комп'ютерні класи, готуються навчально-методичні матеріали на електронних носіях.

Професор В. М. Пашковський — автор 109 наукових праць, в тому числі монографії «Інсульти мозку: особливості епідеміології та відновлення пошкоджених неврологічних функцій, діагностика і лікування» (1997), підручника «Медсестринство в неврології» (2003), 5 навчальних посібників, в тому числі електронної книги на компакт-диску.

З 1998 року під керівництвом професора В. М. Пашковського продовжуються наукові дослідження ХНМК та мозкових інсультів з використанням сучасних діагностичних методів, у тому числі КТ, УЗД, ВП, ЕМГ, інформаційно-хвильової терапії та різних біохімічних методів дослідження з врахуванням стану КПМ, які використовуються при виконанні кандидатських дисертацій (С. С. Паляниця, О. Б. Яремчук) та в монографії (В. М. Пашковський, 1997). В цей період виконано 3 кандидатські дисертації (Н. В. Васильєва, 2000, І. І. Кричун, 2000 — керівник В. К. Чернецький — І. І. Кривецька, 2002). Під керівництвом професора В. М. Пашковського виконуються 5 кандидатських дисертацій (С. С. Паляниця, О. Б. Яремчук, О. Д. Шимків, І. І. Білоус, О. О. Жуковський), дві з яких подані до захисту (С. С. Паляниця, О. Б. Яремчук) та 1 докторська дисертація доцента І. І. Кричуна. Виконано та захищено 6 магістерських кваліфікаційних робіт.

За період 1981-2003 р. р. невропатологами кафедри під керівництвом професора В. К. Чернецького, а з 1998 року — професора В. М. Пашковського опубліковано близько 400 наукових робіт, у тому числі монографій — чотири (В. К. Чернецький та співав. — три, В. М. Пашковський — два); посібників — 11, методичних рекомендацій та методичних вказівок — 17, інформаційних листів — 10, нововведень — два, винаходів — чотири. Підготовлено до друку підручник «Медсестринство в неврології» (В. М. Пашковський, І. І. Кричун, І. І. Кривецька) та два посібники «Методи дослідження в невро-

логії» та «Невідкладна допомога при неврологічних захворюваннях» (В. К. Чернецький, 2003 р.) Завершено три кандидатських дисертації, та одна докторська дисертація (В. М. Пашковський, 1997). У виконанні наукових досліджень та публікацій наукових робіт приймали участь 16 наукових співробітників БДМА та 20 науковців з інших наукових закладів України, у тому числі 20 професорів, а також дев'ять клініцистів, вісім лікарів-інтернів, два магістра та два аспіранта, 18 студентів та 30 практичних лікарів. Підготовлено два аспіранта (Н. В. Васильєва, О. О. Жуковський), шість магістрів (І. І. Кричун, М. В. Сарабєєва, О. Д. Шимків, І. І. Білоус, О. П. Іванюк), 18 клініцистів, 137 лікарів-інтернів та 45 лікарів на робочих місцях.

За останні 20 років — співробітники кафедри брали участь в трьох неврологічних конгресах, в 18 республіканських з'їздах, дев'яти міжнародних конференціях, в 28 обласних конференціях.

Результати досліджень співробітників кафедри дають можливість наблизити вирішення складної проблеми, яка стоїть перед вченими багатьох поколінь: як попередити мозковий інсульт та як запобігти тяжкій інвалідизації хворих після його виникнення? Тому на даному етапі наших знань стає можливим у більшій частині хворих своєчасно попередити гострий розвиток мозкової катастрофи. Реалізація вибраного нами комплексного підходу вивчення судинної патології мозку буде ефективною при обов'язковому впровадженні в практику стандартизованих принципів поетапного лікування та реабілітації, що суттєво знизить помилки у виборі тактики лікування та низьку його ефективність. Все це дає підставу прийти до висновку, що подальший розвиток наукових досліджень церебральної судинної патології на кафедрі повинен базуватися на фундаментальній теоретичній основі визначення стану КПМ та ВКК за умов функціональних навантажень для удосконалення принципів поетапної діагностики на до — та клінічному етапах, методів первинної і вторинної профілактики та принципів поетапного лікування і реабілітації.

У 2001 р. на кафедрі за ініціативою професора В. М. Пашковського започатковано проведення передатестаційних циклів навчання (стажування) лікарів за спеціальністю «неврологія», де пройшли підготовку 62 практичних лікарів та дев'ять співробітників кафедри.

На базі кафедри та обласної психіатричної лікарні в 1999 р. проведено Пленум науково-практичного товариства неврологів, психіатрів та

наркологів України, в 2002 р. — Всеукраїнську науково-практичну конференцію, присвячену 100-річчю з дня заснування Чернівецької обласної клінічної психіатричної лікарні.

У 2003 році на кафедрі нервових хвороб, психіатрії та медичної психології (завідувач — професор В. М. Пашковський) працюють: на курсі нервових хвороб — професор В. К. Чернецький, доценти: Ю. Г. Прасол, І. І. Кричун, І. І. Кривецька, асистенти — І. Я. Кричун, Н. В. Васильєва, О. Б. Яремчук, С. С. Паляниця, І. І. Білоус, аспірант О. О. Жуковський; клінічні ординатори І. Г. Савчина, О. Д. Шимків, К. Ю. Поп, Т. В. Ясницька; на курсі психіатрії і медичної психології — доценти: І. П. Дишук, В. Г. Деркач, Р. І. Рудницький, асистенти: В. І. Курик, С. М. Русіна, Т. І. Лазук-Бендас, К. І. Дишук; клінічний ординатор О. Г. Судаков; старші лаборанти Є. О. Ткач, О. Г. Судаков, Л. С. Марусяк; лаборант В. С. Шепіль.

Колектив кафедри зустрічає 60 річчя з дня заснування БДМА значними успіхами як у підготовці наукових кадрів та лікарів, так і в науковій та лікувальній роботі. За цей період на кафедрі підготовлено:

- докторів медичних наук — п'ять та кандидатів медичних наук — 34
- аспірантів та клінічних ординаторів — 36 (невропатологів — 23);
- лікарів-інтернів — 160 (невропатологів — 137, психіатрів — 23);
- монографій — 8 (С. М. Савенко — 3, В. К. Чернецький — 3, В. М. Пашковський — 1, В. Г. Деркач — 1);
- підручників — 2 (В. М. Пашковський та співавт., І. П. Дишук та співавт.);
- навчальних посібників — 15 (нервові хвороби — 11, психіатрія — чотири);
- методичних рекомендацій та методичних вказівок — 18 (нервові хвороби — 17); — інформаційних листів — 10 (нервові хвороби);
- впроваджено в практику більш як 50 методів діагностики та лікування;
- комп'ютерних компакт-дисків — два (нервові хвороби).
- кількість друкованих робіт становить близько 700 (зросла в 3 рази порівняно з попередніми роками).

Колектив кафедри під керівництвом професора В. М. Пашковського виконує дві комплексні теми з нервових хвороб, психіатрії та творчо працює над удосконаленням навчально-методичної роботи і практичної допомоги органам охорони здоров'я Буковини, примножуючи славні традиції своїх вчителів і Буковинської державної медичної академії.

Література. 1. Грушко О. І., Пашковський В. М., Дишук І. П. Чернівецькій обласній клінічній психіатричній лікарні 100 років (1902–2002 р. р.) // Актуальні питання неврології, психіатрії та наркології. — БДМА. — Чернівці: Вітім, 2002. — С. 3–10. 2. Дишук І. П. Кафедра нервових хвороб та психіатрії // Сторінки історії Чернівецького медичного інституту. — Чернівці, 1994. — С. 32–35. 3. Дишук І. П. До історії кафедри психіатрії Чернівецького медичного інституту // Історія української психіатрії. — Харків, 1994. — т. 1. С. 44–45. 4. Дишук І. П. Сторінки історії кафедри нервових хвороб Чернівецького медичного інституту // Укр. вісник психоневрології. — 1996. — т. 4, вип. 2(9). — С. 99–103. 5. Дишук І. П. Сергій Миколайович Савенко (до 100-річчя від дня народження) // Бук. мед. вісник. — 2001. — т. 5. — № 1. — С. 219–221. 6. Дишук І. П., Дишук К. І. Кафедра психіатрії БДМА і практична психіатрія // Актуальні питання неврології, психіатрії та наркології. — БДМА. — Чернівці: Вітім, 2002. — С. 119–121. 7. Кобилянський С. Д., Пішак В. П., Дробіш Б. Я. Історія медицини Буковини. Цифри і факти. — Чернівці: Медакадемія, 1999. — 249 с. 8. Сагалас С. П., Касько Г. П. Сторінки історії психіатричної допомоги на Буковині (1902–2002 р. р.). — Чернівці: Місто, 2002. — 60 с. 9. Чернецький В. К., Пашковський В. М. Підсумки та перспективи розвитку наукових досліджень судинної патології мозку (аналіз результатів за 1981–2001 р. р.) // Актуальні питання неврології, психіатрії та наркології. — БДМА. — Чернівці: Вітім, 2002. — С. 72–81.

К ИСТОРИИ КАФЕДРЫ НЕРВНЫХ БОЛЕЗНЕЙ, ПСИХИАТРИИ И МЕДИЦИНСКОЙ ПСИХОЛОГИИ ИМ. С. Н. САВЕНКО

В. М. Пашковський, В. К. Чернецький, І. П. Дишук

Резюме. В статье освещены страницы истории и современной жизни кафедры нервных болезней, психиатрии и медицинской психологии им. С. М. Савенко. Представлены основные научные, педагогические и лечебные достижения кафедры за все время её существования.

Ключевые слова: история, кафедра, педагогический процесс, научные достижения, лечебная работа.

THE HISTORY OF FORMATION OF THE DEPARTMENT OF NERVOUS DISEASES, PSYCHIATRY AND MEDICAL PSYCHOLOGY

V. M. Pashkovskyy, V. K. Chernetsky, I. P. Dyshchuk

Abstract. The article takes up the questions of the history and modern life of S.M. Savenko department of nervous diseases, psychiatry and medical psychology. The main scientific, educational and therapeutic achievements of the department for the years of its existence are presented.

Key words: history, department, educational process, scientific achievements.

Bukovinian State Medical Academy (Chernivtsi)

Clin. and experim. pathol. — 2003. — Vol. 2, № 2. — P. 78–86.

Надійшла до редакції 14.07.2003